

BRUZAHOLMS BRUK

Bruzaholms järnbruk grundades 1660 på den plats där tre socknar möts; Edshult, Ingatorp och Hult. Avgörande för lokaliseringen var Brusaåns vattensystem och fall. Till detta kom möjligheterna att hämta sjö- och myrmalm i trakten samt att framställning av träkol kunde ske i skogarna.

Tidigt anlades en hammare och ett ”räckeverk” och efter ett par år även en masugn. Bruket kämpade emellertid med motgångar och en översvämning 1688 medförde att verksamheten låg nere flera decennier. På 1720-talet återuppbyggdes bruket, men ett dammbrott 1734 ändrade Brusaåns lopp. Därför fick den dåvarande hyttplatsen överges.

I mitten av 1700-talet inleddes en mer framgångsrik period i brukets historia. Driften blev kontinuerlig och växte successivt. Den goda avkastningen fick ett konkret uttryck i den påkostade herrgårdsanläggningen, som uppfördes 1785.

Vid sidan av herrgården finns det en stor mängd byggnader som varit mer eller mindre knutna till järnbruket. De är av olika ålder och har olika funktioner och det är typiskt att bruksmiljön hela tiden anpassats efter hur bruket drivits. Särskilda arbetarbostäder uppfördes bland annat i den södra delen av samhället och dessa är fortfarande bevarade.

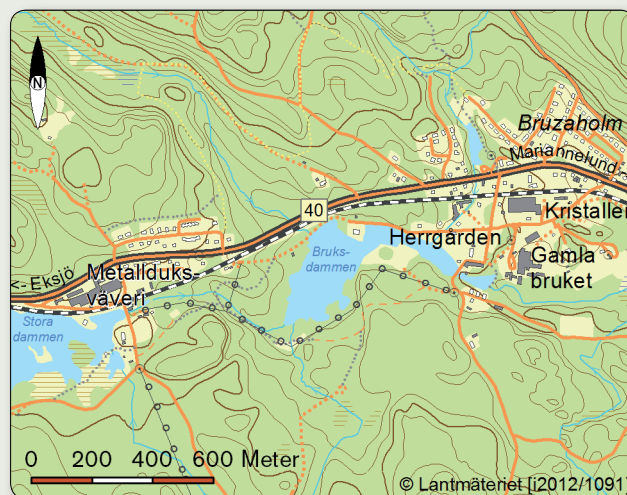
Utöver järnbruket har det även bedrivits annan produktion i Bruzaholm. Här har funnits ett handpappersbruk, men även såg och kvarn.

Vid 1900-talets början inleddes en ny industriell etapp i samhället genom grundandet av Bruzaholms Metallduksväveri 1906. Nya fabrikslokaler uppfördes 1915 på fastigheten Stuve-ryd, vid den övre Stora dammen. Fabrik, disponentvillan och trädgårdsanläggningar kom här att bilda kärnan i en västlig utlöpare av samhället.

Ytterligare ett maskinduksväveri skapades mer centralt i samhället. Genom ägarens stora intresse för trädgårdskonst uppfördes ett ultramodernt växthus omkring 1960 med en kvadratisk försäljningslokal, kallad Kristallen.

Herrgårdsbyggnaden från 1780-talet. Foto Jönköpings läns museum.

SMULTRONSTÄLLE 4

HITTA HIT

Bruzaholm ligger 20 km öster om Eksjö invid Rv 40.

Koordinater:

N 6388789 / E 516025
(SWEREF 99 TM) // N 57°
38' 28,155", E 15° 16' 6,473"
(WGS84)

Flygbild 1947 över Bruzaholm med järnbrukets byggnader i den nedre delen av bilden till vänster. Foto Jönköpings läns museum.

JÖNKÖPINGS LÄNS
MUSEUM

036-30 18 00 • www.jkpglm.se

SMULTRONSTÄLLEN

Ute i landskapet finns massor att upptäcka! Länsmuseet presenterar här smakprov på sevärdheter i Jönköpings län med utgångspunkt i kulturmiljöer och kulturarv.

Här finns välkända kulturminnesmärken såsom Habo kyrka och domarringarna i Smålandsstenar, men också mer okända pärlor såsom flottningsslämningarna i Valån och Stengårdshults kyrka. I länet finner vi många spår efter forna tiders människor och verksamheter, allt ifrån slott- och herresäten till övergivna vägbanor och odlingsrösen i skogsmark.

Vår tanke med Smultronställen är att det ska locka till utflykter i kulturlandskapet – där finns vår historia, som tar sig olika uttryck i den fysiska miljön. Det är ett arv värt att uppleva och värna. Under rubriken Smultronställen kommer vi allteftersom fylla på med ännu fler sevärdheter, både för länsbor och långväga besökare. Ju fler som upptäcker dessa pärlor, desto större möjlighet att de bevaras för framtiden.

FAKTA

I Jönköpings län finns över 40 000 registrerade fornlämningar, 87 riksintressanta kulturmiljöer, närmare 130 byggnadsminnen, ungefär 150 kyrkor, 100-talet hembygdsgårdar med samlad äldre bebyggelse, ett stort antal industrihistoriska miljöer samt två kulturreservat. Därtill finns också ett stort antal kulturmiljöer med bevarandevärd bebyggelse. En del av dessa kan man få information om via länsstyrelsens och kommunernas hemsidor. Man kan även hitta beskrivningar via de olika hembygdsföreningarnas respektive sidor.

BRA ATT VETA

Tillgängligheten till de olika smultronställena varierar. En del är välskyltade, enkelt tillgängliga och uppfyller krav på parkeringsplatser etc. Andra kräver mer av besökaren, kanske behöver man gå en längre sträcka för att nå sitt mål, ibland är det snårig skog och väl framme möts man kanske av en trasig skylt (om det ens funnits någon). Platserna bär dock alltid på en spännande och intressant historia.

Notera också att många av de kulturhistoriska byggnaderna är privatägda och endast tillgängliga för exteriör beskådan. Respektera privat tomtmark. Många kyrkor är öppna sommartid. Under andra tider på året brukar man kunna kontakta kyrkvaktmästaren som öppnar upp.

